

Naujienu Antroji Dalis

NR. 780

CHICAGOS LIETUVIŲ LITERATŪROS DRAUGIJOS LEIDINYS

XXI METAI

APIE MYKOLĄ BIRŽIŠKĄ

Atsiminimai ir pastabos

Rašo P. G.

Dr. P. Grigaitis

Kun. Stasio Ylos knyga "Dievas Sutemose" sukėlė spaudoje diskusijų ir pusėtinai aštrių ginčų. Norėjau ir aš pridėti savo dvylekį, nes kun. Ylos knygoje yra paliestų eilė asmenų, kuriuos man teko pažinti iš asmeninių susitikimų bei pasikalbėjimų arba iš jų raštų ir darbų.

Man atrodė, ir šiandien tebeatrodo, kad tos keistai pavadintos knygos autorius, papasakojo apie juos daug kas yra klaidinga arba netikslu. Norėjau bent dalį tų prasilenkimų su tiesa atitaisyti.

Netikėtai užklupusi liga, deja, mane sutrukdė.

Tarp senųjų lietuvių inteligentų, kurių "religinę psichologiją" kun. Yla bando išryškinti, yra V. Čepinskis, Bagdonas, Bilūnas, Krėvė-Mickevičius, Čiurlys, Antanas ir Julius Gravrogkai, Slezevičius, Jurgis Baltrušaitis (senior), Jonas Šliupas, Vincas Mickevičius - Kapsukas, K. Vidikas - Tauras ir kt.

Beveik visi jie yra mirę.

Daugumą jų pažinojau, kol jie buvo gyvi. Šiame straipsnyje noriu kiek plačiau pakalbėti apie vyriausiąjį brolių Biržiškų — Mykolą.

Apie jį buvau nemažai girdėjęs ir skaitęs anksčiau, negu gavau progą su juo susitikti asmeniškai. Asmeniškai jo nepažinojau, nei lankydamas gimnaviją (-jas), nei studijuodamas universitetuose. Mykolas Biržiška ėjo aukštuosius mokslus Maskvoje, o aš Petrapielyje (dabar vadinamam Leningrade). Peterburge mokėsi tuo pačiu laiku, kaip ir aš, Vaclovas Biržiška — vėliau bibliografas ir lietuvių Enciklopedijos redaktorius. Mūsų buvome su juo labai artimai susidraugavę revoliuciniais 1905 metais. Žadėjoma susitikti Lietuvoje ir drauge kovoti prieš Rusijos caro valdžią. Buvome dargi sudarę "revoliucinį triumviratą", pasikvietę savo grupėn

kitą petrapilietį, Zakarevičių. Bet Lietuvoje mums susitikti neteko, nes tuoj po caro "Laisvės Manifesto" (1905 m. spalio 17-30 d.) gavau telegramą iš Joanos Griniuvienės (Dr. K. Griniaus žmonos), kad nedelsdamas vykčiau į Marijampolę, ir išvažiuavau pirmu traukiniu Peterburgo — Varšuvos linija, atsinaujinus judėjimui po visuotinio geležinkelių streiko. Zakarevičiaus daugiau nebemačiau iš viso. Jisai buvo Lietuvoje suimtas ir mirė plaučių tuberkulioze Kaino kalėjime. Su Vaclovu Biržiška susitikau tik po Antrojo pasaulinio karo, kai jisai atvyko kaip D. P. į JAV.

Tuo būdu iš mūsų suplanuoto Petrapielyje "triumvirato" nieko neišėjo.

Su Mykolu Biržiška, kurio, kaip minėjau, nepažinojau anksčiau, pasimačiau pirmą kartą Chicagoje, kai jisai buvo atvykęs Vilniaus vadavimo reikalais į Jungtines Valstybes.

Buvęs socialdemokratas

Apie Mykolą Biržišką buvo žinoma, kad jisai buvo atsidaavęs socialdemokratų sąjūdžiui. Kai po 1905—6 m. revoliucijos žlugimo L. S. D. partija buvo labai susilpnėjusi ir beveik pakrikusi, M. Biržiška nepasidalino iš kovos lauko, bet dirbo — ir tai nelengvą, atsakingą darbą: redagavo Lietuvos socialdemokratų žurnalą "Visuomenė".

Tačiau Lietuvos nepriklausomybės laikais nežinia kas su juo atsitiko, kad jisai "atsimetė nuo socialdemokratų partijos ir "atvirtė" į katalikybę, nuo kurios jisai, atrodo, dar jaunose dienose, buvo atsiskyręs. Kun. Ylos spėjimu, tai galėję įvykti apie 1923 m. Daugelis amerikiečių tuo stebėjosi, bet neperdaugiausia. Tokių ir panašių atsivertimų porevoliucinės reakcijos laikais yra buvę daugelyje tautų; Lietuva nesudarė išimties.

Kai Mykolas 1931 m. atvažia-

Prof. Vacl. Biržiška

vo į Ameriką, jo ideologinis persilaužimas jau buvo primirštas. Bet jisai buvo išgarsėjęs, kaip kovotojas dėl lietuvių teisių Vilniuje. Todėl jisai buvo amerikiečių priimtas labai šiltai.

Priėmimai New Yorke ir Chicagoje

Knygoje "Dievas Sutemose" pasakojama, kad nepaprastai didelę pagelbą M. Biržiškai suteikė kun. N. Pakalnis New Yorke, pas kurį jisai apsigyveno. Bet reikia pastebėti, kad Mykolas buvo labai palankiai priimtas ir kituose Amerikos miestuose, ypač Chicagoje. Rašančiam šiuos žodžius teko čia nemažai padirbėti, todėl jisai gali kalbėti iš savo asmeninio patyrimo.

Visos Chicagos lietuvių visuomeninės grupės varžyte varžėsi dėl garbės priimti kovotoją už Vilniaus išvadavimą.

Pirmutiniai patyrė apie Biržiškos norą atvykti į Chicago katalikų grupės žmonės.

Jie išsinuomavo salę Lietuvių Auditorijoje. Įėjimas buvo nemokamas; parengimo reklavimas ėjo visokiais būdais. Publikos prisirinko artipilnė salė.

Paskui surengė svečio priėmimui banketą "vidurinė srovė" — sandariečiai su tautininkais. Tik po to pasisekė "Naujienuoms" gauti patalpas viešam mitingui Lietuvių Auditorijoje. Daugelis abejojo, ar kas beateis į tą susirinkimą — po to, kai jau du kartu šio miesto lietuviai buvo Biržišką matę ir girdėję. Bet publikos prisirinko tiek, kad žymi dalis jos nebegavo vietos salėje — nors buvo imama 25 centai, įeinant į salę.

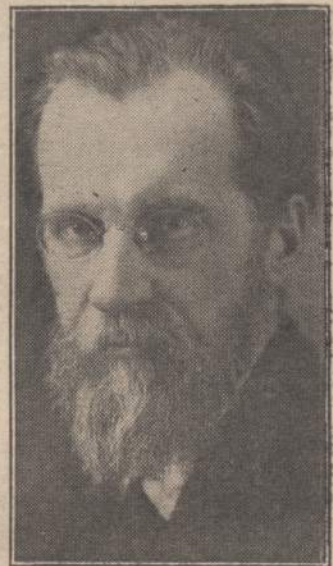
Už įėjimo bilietus įplaukė tiek, kad buvo galima užmokėti salės nuomą ir kitas smulkias išlaidas ir buvo įteiktas \$150.00 čekis, kaip asmeninė dovana svečiui.

Bet jisai pareiškė, kad jisai dovanų arba atlyginimų už savo darbą neima, nes visas jo kelionės išlaidas apmoka Vilniui Vaduoti Sąjunga, kuri jį į Ameriką atsiuntė. Jisai žadėjo tą \$150.000 čekį perteikti tai jo paminėtai organizacijai.

Sugrįžęs iš Amerikos, M. Biržiška smulkiai aprašė savo kelionę į JAV žurnale "Mūsų Vilnius" — ir jisai pats pabrėžė, kad "Naujienu" surengtas jo priėmimas buvo sėkmingiausias ir išpūdingiausias visoje jo Amerikos kelionėje.

Biržiška buvo apsigyvenęs pas kun. Albavičių (dabartinį prelatą, tada Apeizdos parapijos kleboną, prie 18-os gatvės. Svečias sakėsi esąs to kunigo gimnaitis.

Čikagos lietuviai vežiojo svečią, parodydami jam gražesnes miesto vietas, parkus, žymesnius paminklus, meno pastatus ir mokslo įstaigas. Rašančiam jisai net nusiskundė, esąs per daug

Prof. Mykolas Biržiška

"tampomas" ir jam palieką mažai laiko skaityti ir rašyti, jau nekaltant apie poilsį.

Pasikalbėjimai "Naujienuose"

Būdamas Čikagoje, M. Biržiška beveik kasdien užeidavo į "Naujienu" pasikalbėti su dienraščio redaktorium. Dievo Apeizdos bažnyčia ir klebonija tik už dvejetainio blokų nuo "N." dienraščio patalpų.

Vieną kartą svečias, lyg ir pasiteisindamas, kodėl jis taip dažnai lankosi "Naujienuose", pareiškė dienraščio redaktoriui: Nors, esą, jisai jau seniai pasitraukęs iš socialdemokratų partijos, bet, tėsė jisai, "mane, kaip alkoholišką į karčiamą, kažkas vis traukia į Jūsų laikraščio redakciją".

Ta pačia proga Mykolas paklausė Grigaitį, ar "Naujienuose" nesutiktų išleisti Lietuvos Socialdemokratų partijos istoriją, kurią jau parašė, ar baigia rašyti Alfonsas Moravskis, vienas tos partijos įsteigėjų. Moravskis (buvęs panevėžietis) rašęs lenkiškai, bet M. Biržiška suorganizuotų būrelį inteligentų, kurie mielai apsiimtų jo rankraštį išversti lietuvių kalbon. Būsianti stora knyga, gal būt, daugiau, negu vieno tomo.

Grigaitis tą Biržiškos pasiūlymą priėmė skeptiškai, abejodamas, ar dienraščio bendrovė sutiks tokį stambų veikalą leisti, nes rimto turinio knygų amerikiečiai skaityti nemėgsta.

Buvo ir daugiau pasikalbėjimų tarp Vilniaus Vadavimo Sąjungos atstovo ir P. Grigaičio. Paminėsiu čia tik kai kuriuos.

Apie katalikus ir tautininkus

Kartą, atėjęs į "N." redakciją, Mykolas truputį suerzintu tonu nusiskundė, kad jau trečia diena, kai jisai nebegaušas "Naujienu". Jisai teiravosi, kodėl dienraščio siuntimas buvo jam sustabdytas. Grigaitis atsakė, kad tai negalimas dalykas: dienraštis kasdien pristatomas į Bir-

mutų socialdemokratų yra nekalbėti

daug jo turėtų

Mykolas, bet ten nesėdėjęs, bet ten rašė, bet ten - skaityti tikrai vedant ir padarant apie 100 epa

*Ji be tik išvirkščių kaip reivanam ir ty mirę? viskijs trūko tolerancijos kito
 kitam: Gynantis žmonis skute ir socialdemokratu ir katalikus, o Biržiška
 ama basy cion bet parimeldes ušsima dar takias isreiktinats...*

žiškos apsigyvenimo vietą, at-
 seit, į klebono rezidenciją, prie
 18-tos ir Union gatvių ir įdeda-
 mas kiekvieną rytą į pašto dė-
 žutę prie klebonijos namo.

Kitą dieną, Biržiška paaiški-
 no, kad "Naujienu" pristatymas
 jam sutvarkytas. Jisai pats pa-
 saugojęs, kai laiškanėšys atneša
 paštą, ir matęs, kaip klebono
 šeiminkė, išėmusi laiškus ir
 kitus siuntinius iš pašto dėžės,
 "Naujienas" pasikiša po savo
 prijuoste, kad vėliau galėtų jas
 sunaikinti. Biržiška sakėsi esąs
 tikras, kad šeiminkė daro tai
 be klebono žinios. Jisai ir ne-
 skundė jos kun. Albavičiui; tik,
 pusryčius valgant, jisai pastebė-
 jo, kad kažin kur dingsta "Nau-
 jienos", kurios kas rytą jam at-
 nešamos tiesiog iš dienraščio
 spaustuvės. Klebono šeiminkė
 tą jo pastabą girdėjo ir, ne-
 trukus, atnešė tos dienos "N."
 numerį, kuris buvęs kur ten
 "nusimetęs".

Daugiau šituo reikalu nesusi-
 pratimų nebebuvo. Tačiau M.
 Biržiška dėl to incidento pusėti-
 nai aštriai atsiliepė apie bažny-
 tinius fanatikus, kurie norį būt
 "katalikiškesni už kunigą ir už
 patį popiežių".

Čia pat jisai padarė įdomią
 politinę pastabą. Girdi, ką be-
 kalbėtume apie tautininkus, ku-
 rie perversmo keliu paėmė į sa-
 vo rankas valdžią, bet jie "turi
 nugarkaulį". Kairiosios partijos
 per metų metus vedė propagan-
 dą už bažnyčios atskyrimą nuo
 valstybės; tačiau, laimėjusios
 seimo rinkimus 1926 metais, jos
 nieko šituo klausimu neatliko.
 O žiūrėkite, kaip tautininkai
 ima į nagą krikščionis demo-
 kratas!...

Šitas ne visai atitiko faktus.
 Bet įdomu jame buvo tai, kad
 Mykolas Biržiška aiškiai pasisa-
 kė už tautininkų režimą ir aš-
 triai nupeikė ne tik davatkų fa-
 natizmą, bet ir krikščionių de-
 mokratų siauraprotiškumą.

Šitaip jisai niekad nekalbėjo
 viešai nuo to laiko, kai jisai "at-
 sivertė" (1923 m.).

Komunistai — idėjos draugai

Pasikalbėjimuose su "N." re-
 daktorium Biržiška jautėsi to-
 lyn vis laisvesnis ir atviresnis.
 Tarp kitko jisai prisipažino ne-
 turėjęs laiko nė tikro palinki-
 mo ką nors giliau studijuoti.
 Lietuvos gimnazijoms reikėję
 vadovėlių, tad jisai ruošęs juos,
 darydamas vertimus ir kompi-
 liacijas iš lenkų, kartais ir rusų
 leidinių. Bet su pagarba ir, iš
 dalies pavydu, jisai atsiliepė apie
 savo brolio Vaclovo mokslinį
 darbą.

Tikybos ir pasaulėžiūros klan-
 simai nebuvo tuose pasikalbėji-
 muose liečiami. Grigaitis žino-
 jo, kad Mykolas, buvęs savo
 jaunose dienose laisvamanis ar-
 ba net ateistas, pasidarė dievo-
 tas katalikas. Kokia nauda bū-
 tų buvusi šį dalyką diskutuoti
 su juo, kai jisai ateidavo į "N."
 redakciją pasišnekėti?

Tačiau vieną kartą M. Biržiška
 dienraščio redaktorių nustėbi-
 no. Vos pasisveikinęs su re-
 daktorium, svečias ne labai dra-
 siai tarė: "Man neatrodo, kad

"Naujienos" elgiasi gerai, pul-
 damos komunistus — rusus, lie-
 tuvius ir kitus. Juk komunistai
 stoja už bendrą, kolektyvią nu-
 savybę, kaip ir socialistai. Ties-
 a, komunistai vartoja kitokias
 priemones, negu socialdemo-
 kratai; bet kolektyvizmo princi-
 pai bendri vieniems ir an-
 triems".

Išgirsti tokią nuomonę iš Bir-
 žiškos lūpų buvo nuostabu. Bet
 svečias, šiek tiek susinervinęs
 tęsė toliau:

"Atvykęs į New Yorką, aš
 laikiau savo pareigą, lankyda-
 mas įvairių srovių spaudos
 atstovus, padaryti oficialų vi-
 zitą ir "Laisvės" redakcijai
 Brooklyne. Pasveikinau jos
 redaktorių ir pagyriau, kad
 laikraštis vedamas gyvai ir
 gambiai".

Didžiai nusistebėjęs, "Nau-
 jienų" redaktorių paklausė
 Biržišką, argi jisai iš tiesų svei-
 kino ir reiškė linkėjimus A.
 Bimbai ir jo draugams, kurie at-
 virai kovoja prieš demokratiją
 ir prieš demokratinį socializ-
 mą, piktai niekina ir šmeižia
 "Naujienas"? Mykolas atsakė:
 "Taip. Aš laikiau savo pareigą
 pareikšti jiems savo pritarimą
 — ne jų taktikai, bet jų princi-
 pams".

Čia išsivystė neilgi debatai,
 kuriuose abiejose pusėse buvo
 šiek tiek pasikarsčiavimo. Ne-
 mažonui buvo aštriai puliti sve-
 čią, bet Grigaitis pastebėjo jam,
 kad anaipol ne kiekviena ko-
 kolektyvizmo rūšis yra remtina.
 Carinės Rusijos katonga — sun-
 kiųjų darbų kalėjimas — buvo
 kolektyvi įstaiga, bet kuris pa-
 žangus žmogus tą įstaigą giria?
 Darbo žmogų išnaudoti ir pa-
 vergti gali ne vien paskiri tur-
 tuoliai, privatiniai žemės arba
 kapitalo savininkai, bet ir kolek-
 tyviai autoritetai, kaip kad seno-
 vėje darė Egipto faraonai, vi-
 duramžiuose darė katalikų baž-
 nyčia ir dabar daro carinės Ru-
 sijos valdovai geležinkeliuose,
 kurie priklauso valstybei, ir fab-
 rikuose. Kolektyvizmas be de-
 mokratijos ir žmogaus teisių
 pripažinimo gali virsti žiaures-
 niu despotizmu, negu privatine
 nuosavybė pagrįstas kapitaliz-
 mas. Tokio despotizmo pavyzdį
 turime prieš savo akis: So-
 vietų Rusiją. Lietuviai komu-
 nistai yra niekas kita, kaip akli
 to nuožmaus despotizmo tarn-
 nai.

Po šito pasikalbėjimo santy-
 kiai tarp Mykolo Biržiškos ir
 "Naujienų" redaktoriaus labai
 atvėso. Jo draugiški vizitai
 "Naujienose" pasibaigė. Tiesa,
 ilgą netrukus, jisai Čikagą ap-
 leido.

Aprašymas "Mūsų Vilniuje"

Aprašydamas savo 1931 metų
 kelionę į JAV, M. Biržiška smul-
 kiai papasakojo apie savo buvi-
 mą Čikagoje. Neturiu po ranka
 tų "Mūsų Vilniaus" nr., kuriuose
 tas aprašymas buvo išspausdin-
 tas, todėl negaliu jo čia cituoti
 pažodžiui. Bet gerai atsime-
 norą vietų iš to jo pranešimo
 "M. V." skaitytojams.

Vienoje vietoje M. Biržiška
 pasakoja, kaip gambiai "Naujie-
 nos" suorganizavo ir išgarsino
 jo priėmimą Čikagos Lietuvių

Atrodo, kad ši moteriškė yra gyvačių apsupta. Tai yra vielų inspek-
 torius Carol Childs, tikrina modernių elektronikos mašinų vietas.

Auditorijoje; kitoje vietoje jisai
 aprašo, kaip jisai praleisdavo
 dieną, gyvendamas klebonijoje
 pas kun. Albavičių. Jisai atsi-
 keldavęs, paprastai, 7 val. ryto ir
 eidavęs pirmiausia, dar prieš
 pusryčius, "į bažnytėlę pasi-
 melsti" ... Prie šito sakinio au-
 torius pridūrė skliausteliuose
 pastabą, kad "Naujienų" redak-
 torius, skaitydamas šiuos jo žo-
 džius, "susirauks". Be jokių
komentarų.

Teko, iš tiesų, ne tik susiraukti,
 bet dar kartą nustebti M. Bir-
 žiškos galvosena.

"Naujienų" redakcijoje Čika-
 goje jisai peikė katalikų davat-
 kiškumą, gyrė tautininkus už jų
 tariamą griežtumą(?) kunigų
 ir krikščionių demokratų atžvil-
 giu; sakėsi tebesąs socialdemo-
 kratų sąjūdžio šalininkas, ir net
 patarė Grigaičiui laikyti savo
 idėjos draugais Rusijos bolševi-
 kus bei jų pasisamdytus ir sava-
 norius tarnus, — o "Mūsų Vil-
 niaus" puslapiuose jisai pasako-
 jasi buvęs labai patenkintas savo
 viešėjimu klebonijoje ir kiekvie-
 ną rytą eidavęs į "bažnytėlę"
 papoteriauti! Kaip tai sude-
 rintinti?

"N." redaktorių prie jo dėl
 to nesikabinėjo ir jo nekritika-
 vo. Buvo svarbesnių reikalų,
 negu kelti pasaulėžiūrinius gin-
 čius su Mykolu Biržiška, kuris,
 kaip ten bebūtų, suvaidino svar-
 bų vaidmenį lietuvių tautiniame
 ir kultūriniame gyvenime. Tai
 buvo pabrėžta "Naujienose", M.
 Biržiškai mirus Kalifornijoje.

Tačiau nėra prasmės kurti
 apie jį mitus ir legendas, kaip
 kad daro kun. St. Yla ir kai ku-
 rie žurnalistai pasauliečiai.

Buvęs "pamazonas" virto šventuoju

Daug kas rašė apie M. Biržišką,
 jam mirus. Pavyzdžiui, Br.
 Raila taip apibūdino velionį
 ("Dirvoje" 1963 m.):

"Jaunystėje buvęs mark-
 sistas, taigi anų laikų suprati-
 mu ir žinomas "bedievis" ir
 "pamazonas", dabar jisai
 kone pabrėždamas... sakyda-

vosi esąs praktikuojantis ka-
 talikas". Taip jisai elgdavėsis
 Los Angeles mieste, Kaliforni-
 nijoje".

Tai, žinoma, ne visai tiesa.
 Mykolas Biržiška savo jaunystė-
 je buvo socialistas, ir galėjo būti
 ateistas ir frank-masonas (ma-
 sonai, beje, "dievybės" idėjos
 neatmeta), bet jo marksizmas
 labai įtartinas. Jo pasisakymas
 apie demokratinio socializmo
 "artimumą" rusiškojo bolševiz-
 mo "kolektyvizmui", rodo, kad
 jisai Markso mokymų arba ne-
 studijavo, arba nesuprato.

Kun. Yla, susižavėjęs M. Bir-
 žiškos atsivertimu, laiko jį
 "šventuoju"... Savo knygoje
 "Dievas Sutemose" Yla tiesiog
 sako, kad velionis "savo dienas
 baigė, kaip šventasis" (p. 253).
 Visus velionio poelgius ir pasisa-
 kymus jisai laiko gerais ir tei-
 giamais, vedančiais į galutiną
 didįjį tikslą — "susitaikymą" su
 Dievu ir kunigais.

Net ir didžiausi prieštaravi-
 mai M. Biržiškos pažiūrose tos
 knygos autoriui neatrodo keisti.
 Jisai cituoja M. Biržiškos laišką,
 rašytą kun. Pakalniui 1931
 m., bet paskelbtą tik po jo mir-
 ties.

Cituoja šiuos velionio saki-
 nius:

"Aš vis labiau ir labiau nuo-
 karo metų slenku tąja (meilės)
 kryptimi į tautą, bet tik
 Amerika man bus pilnai atida-
 riusi akis į tą savo silpnę-
 bę. Suprask, kunige, kad ta-
 me jausme vienodai man tel-
 pa ir švenčiausias mūsų kun-
 nigas ir nekultūringiausias
 bolševikas, valdžia ir neval-
 dzia, lietuvis ir tas galgonas
 lenkas". (p. 232).

Ką tie žodžiai reiškia, sunku
 suprasti. Nei kun. Pakalnis, ku-
 ris gavo tą M. Biržiškos laišką,
 nei kun. Yla, kuris laišką cituo-
 ja, nepaaiškino, ką M. Biržiška,
 jų nuomone, norėjo tais žodžiais
 pasakyti. Pats jų autorius, ma-
 tyt, buvo susipainiojęs savo min-
 tyse ir nebežinojo, kaip iš tos
 painiavos išsikapstyti.

*tai tau
 bobai ir
 devintini*

*perstas
 is drevker
 may*

*atrodė tik
 žmonas*

*Ar marksoistas negali
 būti katalikas?!*

Atsiūsta paminėti

Vaclovas Biržiška. **ALEKSANDRYNAS**. Lietuvių rašytojai. I tomas: XVI-XVII amžiai. Senųjų lietuvių rašytojų, rašiusių prieš 1865 metus, biografijos, bibliografijos ir biobibliografijos. Išleido JAV LB Kultūros Fondas, Čikaga, 1965. Spaudė M. Morkūno spaustuvė, tiražas 1000 egz. Storis tvirtais viršais su aukso įspaudais, 432 pusl. Kaina nepažymėta, bet, rodos, kad tik \$5.00. Pirmame puslapyje yra autoriaus prof. Vaclovo Biržiškos (1884. XII. 2. 1956. I. 3) portretas, Lituanistikos Instituto prezidento Dr. P. Joniko prakalba ir brolio Mykolo Biržiškos "Brolio paaiškinimai". Bibliografijos pradedamos: 1. Mikalonus Hussovianus (spėjama, gyvenęs tarp 1475 ir 1485 metų) ir Stanislovu Svetkus Rapolioniu iš šešioliktojo šimtmečio pirmosios pusės.

Vaclovas Biržiška. **ALEKSANDRYNAS**. Lietuvių rašytojai. II tomas: XVIII-XIX amžiai. Pra-

sideda Gabrieliu Engeliu ir Jonu Berentu. Puslapių 498.

Vaclovas Biržiška. **ALEKSANDRYNAS**. Lietuvių rašytojai III tomas: XIX amžius. Prasideda nuo Simano Daukanto. Puslapių 454. Antrajame tome yra prof. Mykolo Miržiškos portretas. Trečiajame paskutiniojo trijų brolių prof. Viktoro Biržiškos portretas su jo prieš mirtį rašyta pratarne "Aleksandryno spausdinimo darbą baigiant". Šie trys tomai yra ne tik velionies Vaclovo Biržiškos pasistatytas didingas nesugriaunamas paminklas, bet ir labai didelis įnašas į lietuvių literatūros ir kultūros istoriją. Gal kad Kultūros Fondas, kurio dėka šis didžiulis darbas galėjo pasirodyti, spėjo, kad nedaug bus šių trijų tomų pirkėjų, bet neįmanoma net pagalvoti, kaip ateityje kultūringas lietuvis, ypač lituanistas, be Aleksandryno. Dėlto, anksčiau ar vėliau, o kai Lietuva bus laisva, tai tikrų tikriausiai vienas pirmiausių uždavinių bus Aleksandryno trijų tomų greičiausiai leisti nauja, daug didesnė laida.

Mykolas Vaitkus. **SERKSNO SIDABRAS IR ŠIAURĖS ŽVAIGŽDĖ**. Pirmoji knygelė, iš 86 puslapių, yra šio lyriko poeto 1953—1954 metų eilėraščių, išdalinti skyreliais. Pirmajame skyriuje "Tyla amžinoji", yra 20 eilėraščių, antrame "Ilgesio žavėsy" — 13, trečiame "Čkanai tvinstant" — 15; "Meilėj viltis" — 7; "Didžioji gelmė" — 12.

Aplanka piešta P. Jurkaus. Spausta Draugo spaustuvėje. Kaina \$1.50.

Mykolas Vaitkus. **ŠIAURĖS ŽVAIGŽDĖ**. Atsiminimai III. Tai Nidos Klubo leidinys Nr. 53. Spausta Londone. 300 pusl.,

Gintaro baliaus debutantės šoka McCormick teatre. Dainų šventės programoje lietuvišioms buvo skirtos tik kelios minutės, bet jos supažindino teatran susirinkusius su keliomis lietuviškom tradicijom ir pora lietuviškų šokių.

Ilgus metus paveiksle matoma Kamilija Sparvaitė buvo tikrai drabužių modeliuotoja, bet šiandien ji jau lipa į lėktuvą ir skrenda į Hollywoodą, kur nori išbandyti gražias josios kūno linijas paveikslams. Jeigu be grožio turės ir kitokių gabumų, tai turės progos vaidinti.

NELAUKITE — RYTOJ GALI BŪTI PERVĖLUI

Jei norite užsitikrinti nuo ugnies namus, baldus, automobilius, ar žiaip ką apdrausti, reikalaukite agento, arba brokerio, kad jis parūpintų jums polisą per mūsų kompaniją. Nelaimėi ištikus, neturėsite jokių nemalonumų.

"Mes esame pirmaklasiai nariai Chicago Board of Underwriters"

O'MALLEY & McKAY, INC.

222 WEST ADAMS STREET KAMBARYS 1043
Telefonas: Central 6-5206

Generaliniai Agentai šių Kompanijų:

American Bonding
American Indemnity
Casualty Mutual
Fidelity & Deposit
Fire and Casualty of Conn.
LaSalle Casualty
Gibraltar Insurance
The Hanover
Highway Insurance
The Home
Interstate

Manhattan Fire & Marine
Mercury Mutual
Monarch
National Union
New York Fire
Security Insurance
United States Fire
Universal Insurance
Western Fire & Casualty
California Life

kaina \$2.00, kietais viršeliais — \$3.00. Tai yra ligi šiol išleistų Vaitkaus atsiminimų "Mistiniame sode", "Baltijos gražuolė" ir kt. tęsinys ir, reikia tikėtis, tokių tomelių dar autorius nemažai prirašys, nes šis III tomas baigiasi dar tik jo mokslinėmis kecionėmis į Innsbrucką nepriklausomos Lietuvos laikais.

LITUANUS. Lithuanian Quarterly Spring 1965. Norint užsisakyti, reikia adresuoti: P. O. Box 9318, Chicago, Illinois 60690. Tekste Vinco Trumpos apie Simaną Daukantą, istoriką ir lietuvių tautinio atgimimo pionierių; Anatolijaus Matulio: Lietuvių kultūrinio profilio istorija vokiečių literatūroje; Juliaus Slavėno: Nacių ideologija ir politika Pabaltijo valstybėse; Sirtyno: studija apie Vincą Mykolaitį-Putiną su šešiomis šio "laisvo kalinio" poeto pavergtose Lietuvoje poemomis ir Algirdo Kurausko rašinys apie Romo Viesulo meną su 9 reprodukcijomis.

Spalis: **TARP DANGAUS IR ŽEMES**. Feljetonai. Išleido Nida, 142 pusl. To paties autoriaus anksčiau yra išleistas kitas feljetonų rinkinys ir keletas apysakų bei novelių.

PIRKITE JAV TAUPYMO BONUS

CHICAGOS SVARIAUSIAS IR MODERNISKAUSIAS DARŽAS
BUČO DARŽAS
WILLOW WEST INN
AND PICNIC GROVE
83rd and Willow Springs Road
WILLOW SPRINGS, ILL.

NAUJAS

LIETUVIŲ ENCIKLOPEDIJOS TOMAS

Jau išėjo iš spaudos 33-čias Lietuvių Enciklopedijos tomas, apimęs Valeikienę — Vienne žodžius. Leidžia J. Kapočiaus vadovaujama Lietuvių Enciklopedijos Leidykla. 543 psl. Šį tomą redagavo Pranas Čepėnas. Jame yra nepaprastai daug vertingos informacijos. Ilgesni straipsniai apie poetą Valerį, menininką Telesforą Valių, Valkininką, Valparaiso, Valstiečių liaudininkus, Adomą Varną, Varnius, "Varpą", Vatikano archyvus, A. Vesalijų, Viduklę ir A. Vienažindį.

◆ Meilė gali net mirtį nugaltėti, bet vienas vienintelis smerktinas paprotys gali meilę nugaltėti.

BACK
TO SCHOOL &
AFTER VACATION
SPECIALS

On reg. \$15.00 Helene Curtis "FIRST TIME" cold wave including — Haircut — Shampoo — Set for \$10.00. Come in and meet our staff.
• Diane Kunce • Arline Moore
• Bobbie Kubacki • Dorothy Siwinski • Diane Nyquist
• Dolly O'Day.

"LYNN CARNAHAN" COLORIST
KOLOR N KURL
2419 W. 71st Street.
Phone WA 5-0011
Hours: Tues. — Thurs. Fri. 9—9.
Wed. & Sat. 9—5.
Sunday by appointment 11—4

... AT SENSIBLE PRICES!

• BREEZEWAYS • KITCHENS • DORMERS • REC. ROOMS
• BATHROOMS • CEMENT • PLASTERING • BRICKWORK
• ROOFING • HEATING • ROOM ADDITIONS • SIDING
• WINDOWS • PLUMBING • ELECTRIC

Licensed-Bonded-Insured
NO MONEY DOWN

CALL TODAY
FOR FREE ESTIMATE
LOW BANK-RATE
FINANCING

DEAL DIRECT
WITH THE
OWNER!

WE SPECIALIZE IN
CUSTOM KITCHENS
& BATHROOMS
'IN ALL PRICE RANGES'

REMODELING Inc.
CUSTOM BUILT

"Factory Direct to Your Home"

3022 W. 63rd STREET

PHONE 778-3242

Open: Mon. & Thurs. 9—9:30, Weekdays & Sat. 9—5:30

VINCAS ZEMAITIS

JOTVINGŲ TAUTOVARDIS IR TERITORIJA

Jerzy Nalepa. JACWIEGOWIE. Nazwa i lokalizacja. Białystok 1964. Prace Białostockiego Towarzystwa Naukowego Nr. 2. Adres red.: Białystok, Muzeum, Ratusz. Cena 20 zł., 60 pusł. su žemėlapiu: prowizorizna mapa plemion jacwieskich.

Ši studija priklauso kalbiniam skyriui bendrai suruoštos lenkų - švedų mokslinės ekspedicijos į Jotvos (jotvingų) kraštą. Skyriui vadovavo švedų (Lund) prof. Knut Olaf Falk. J. Nalepa šią savo disertaciją paruošė Lunde 1962 m., globojant prof. Falkui.

Autorius įvade nurodo, kad dabartinės lenkų valstybės šiaurės-rytų dalyje yra Suvalkų (Suwalszczyzna) kraštas, kur svarbesnioji upė Juodoji Ančia (Czarna Hancza) teka Nemunan. Visų mokslininkų pripažįstama, kad tai teritorija senos baltų giminės, vadinamos jotvingais (jadzwingi, jacwiegowie). Jie išėjo istorijos švieson ypatingai nuo 983—1283 metų. Jungiami Jotvai — Dainavos ir Sūduvos vardai, autoriaus nuomone, liečia to krašto atskiras sritis, taip pat ir pats Sūduvos senas vardas (gr. soudinoi) yra palikęs iš Klaudijo Ptolomėjo laikų (178 m. po Kr.).

Autorius atmeta jotvingo vardo kilmę nuo "juodas vežas" — juodas vėžys, ar liet. kalbos "jautis" (Swieżawski 1887), nuo menamos (nesamos) upės "Jotva" (K. Būga, 1925), nuo liet. "jetis" (A. Brueckner 1927), nuo pr.: "azva", ašva — kumelė (E. Kucharski 1928) ir kitus.

Vieton jų jis duoda etimologinį pasiūlymą, būtent, jotvingo vardo kilmę risti su upėvardžiu (hidronimu) Juodoji Ančia, kurios senoji baltų kalbos forma yra "Antia" (K. Būga, 1925; K. O. Falk, 1941; P. Šmittlein, 1948; G. Krahe, 1955). Autorius J. Nalepa laikosi K. O. Falko nuomonės, kuris tą "Antia" vardą riša su latvių k.: uots, uote, uotite, uotina (vok.: Rinne, liet.: griovelis, vagutė, latakas). Tai patvirtina šios upės vagos (ypač aukštupy) siaura, giliai išgraužta, tartum išskobtos geldos ar lovio (sl.: koryto) forma. Pagal analogiją su slavų (panašios formos) upėmis — Ančiais tikti Korytnicos (liet.: Lovio, Lovyčio, Lovatės ar Geldos, Geldutės, Geldupės) vardas.

Toliau autorius pateikia senų rusų metraščių jotvingo vardo užrašus, kurie galutinėje išvadoje duoda būdingą "jat'vjag" vardo formą, taip pat eilę lenkų ir lotynų kalba popiežių bulose esančių užrašų iš XIII šimtmečio formoje: Jentuesones ir Jentuosī, kas leidžia atkurti (išvesti) senesnę slavų formą: "jet'veg". Ja pasiremiant, autorius atkuria senąją baltų išraišką Antivingas (Ant-iv-ing-as). Saknį vardo "Ant" — jis laiko junginiu baltų vardo — jotvingai "Ant-ivingai" su tokiu pat Ančios vardu — "Ant-ia".

Išnagrinėjęs perėjimą baltų "Ant-į slavų "Jet-Jat-, autorius peržvelgia sufikso — ivinga-s>-veg. klausimą. Jis randa šį

-ing-naudojamą šiaurės europiečių etnomastikoje, be to, jis praplėstas priedėliu -iv-, ką dažnai tenka stebėti senoje prūsų, kaip žinoma giminingų jotvingams, leksikologijoje.

Toliau autorius svarsto perėjimą senųjų slavų formos "Jet-į vėlesnį lenkų Jat'>, Jac-. Bet šis reikalas ir jam pačiam lieka neišskus.

Jotvingų tautovardžio (*anti-vingai) kilmę rišdamas su Ančios (*Antia) upės vardu, jis nurodo, kad panašiu būdu yra atsiradę tautiniai vardai ne tik baltų, bet ir įvairių slavų tautelių (pvz.: nuo Vyslos — vysliane, nuo Slenžos — slenžane (silezi-jane), nuo Vkros — vkrjane ir t. t.). Tokiu būdu jotvingas reiškę Aukštosios (Juodosios) Ančios gyventoją. Autoriaus nuomone šitą jotvingų gyvenvietę patvirtina archeologinės iškasenos, istorija ir istorinė geografija... Tai leidžia panašiai traktuoti ir kitus etnografinius, turinčius ryšio su Jotva, vardus.

Taip Sūduvą — Sūdvą (*Sud-va) apgyventą sūdy, sūdynų, kuriuos mini 178 metais po Kr. graikų geografas Ptolomėjas, autorius laiko savitoviu vardu atskiros jotvingų giminės, gyvenusios palei Sūduonos upelį (K. Būga, 1925), Šešupės įtaką ir maždaug dabartinėje Vilkaiviškio apskrityje pietinėje - vidurinėje dalyje; Dainava (Dainove) pagal autorių buvusi sritis atskiros giminės, gyvenusios tarp Suvalkų ir Nemuno (maždaug dab. Lazdijų - Seinų apskrityse) ir galop Polesia (Poleksia) pagal upę lenk.: Lek, Elk, vok.: Luke, Luko buvusi giminės — polestian sritis.

Autorius skaito, kad visos šios giminės (Suodinoi, Dainove, Polestian) sudarė vieną tautą ir bendrą giminingą sąjungą su stipresniais jotvingais, užimančiais tarp jų vidurio vietą (gyvenvietę). Tokiu būdu autorius siūlo skirti Jotvą-Jotvingus šiauroje prasmėje (sensu stricto) gyvenusius Juodosios Ančios aukštupyje ir Jotvą - Jotvingus plačioje prasmėje (sensu lato) apimančius visas jotvingų gimines. Pagal autorių šios plačioje prasmėje Jotvos plotas yra: pietuose — žemės į šiaurę nuo Jotvingų baltų, Bebro upės pelkių, vakaruose — į rytus nuo Prūsų (Mozūrų) ežeryno, šiaurėje — į pietus nuo Romintos ir eilės miškynų, gulinčių Šešupės vidurupy iki pat Nemuno (žiūr.: kopiją pridėto žemėlapi).

Dėl to ir jotvingų kaimynai juos vadinę įvairiai: Kijevo ir Haličo rusai pirmieji susidūrę su jais pietuose juos vadino — jatvjagi, jatvjazi, lenkai pradžioje juos vadinę polestian, vėliau jotvingo vardą perėmė iš rusų, vokiečiai (kryžiuočiai) pirmiausia susidūrę su jais šiaurėje (ar perėmė iš nadruvių), ir vadino Sudawen, sudawite, lietuviai susidurdami su rytiniais

jotvingais, juos vadinę — Dainava, *dainuviais.

Dėl šių autorių J. Nalepos išvedžiojimų tenka pareikšti keletą kritiškų pastabų.

1) Visai teisingai autorius pabrėžia, kad Šešupės vardas (su galūne — upė) yra neatneštinis, bet senas žemaitiškai - lietuviškai. Tai patvirtina ir istorija, kai Vytautas Didysis ginčiuose su Ordinu žemaičių krašto vakarinę sieną vedė Šešupe į Nemuną ir Nemuną į Kuršių Maris. Vėliau didelė Šešupės dalis su žemės plotais, net už Virbalio, priklausė ne Trakų karvedijai (vaivadijai), bet žemaičių seniūnijai.

Lietuviškoji upė — prūsiskai ape. Autorius nurodo, kad vandenvardžių su galūne upė Lietuvoje pilna, bet Prūsijoje (jis čia pridėda ir Jotvoje) upėvardžių nėra su galūne ape, nėra su galūne upė nėra. Iš čia seka išvada, kad sritys su upėvardžių galūne ape, kaip tai Ungurape, Galdape ir kitos kalbiniu žvilgsniu buvo pereinamos sritys iš lietuvių į prūsus. Iš tiesų jos buvo daugiau lietuviškos, negu prūsiskos. Autorius aiškiai klysta, tvirtindamas, kad Jotvoje upėvardžių su galūne upė (ar ape) nėra. Aš čia nurodysiu į upėvardį — Netupę ("Netupa", panašiai "Šešupa", žiūr. G. Volovič, Revizija pušč. . . pusl. 31. Kuznicos girininkijoje — "riekeju Netupoju", "riecie Netupie", taip pat žiūr.: "Pietinė Lietuva. G. Valavičiaus 1559 metų Lietuvos girių aprašyme" pusl. 88 ir 222). Gerai pajieškojus panašius upėvardžius su galūne upė Jotvoje atsirad ir daugiau, (pvz.: Stalupė, Stalupėnai (vok.: Stalupohnen), panašiai kaip ir toponimų su liet. galūne -iskis, -iskės, išskiai (žiūr.: V. Žemaitis, Sūduvos Praeitis, pusl. 66). Tokiais pat lietuviškais ar lietuviams daug artimesniais kraštais yra Nadruva, Skalva ir dalinai Semba, kas matyti iš karaliaus Mindaugo dovanų raštų kryžiuočiams ir iš prof. Bezenbergerio (1883) pravesotos per Rytprūsus linijos, skiriančios prūsus nuo lietuvių - žemaičių.

Autorius pamini jotvingų giminingumą prūsams, bet jų nėra tikrais prūsais, nėra atskira baltų kiltim nelaike (Prusy, jak wiadomo — byli jesli nie najblizszymi, to w kazdym razie bardzo bliskimi krewniakami Jacwiegow, žiūr. pls. 32). Iš tiesų, Jotvos (Sūduvos) krašto toponimija ir hidronimija (vietovardžiai ir vandenvardžiai) daug daugiau turi bendrumo (tapatumo) su Aukštaičių, žemaičių, Nadruvos, Skalvos, — negu su vakarinių baltų, atseit, prūsų. (Be to žr. Lites III. 40 psl. Articuli super terris Samogitarum et Sudorum).

2. Autoriaus įvietinimas (lokalizacija) jotvingų (in sensu stricto) upės Ančios aukštupyje, su kai kuriom pataisom daugiau tikty XII—XIII šimtmečiams, bet jokiu būdu ne X-am ir ankstesniems šimtmečiams. Archeologiniai, istoriniai, hidroniminiai duomenys rodo jotvingus nuo senų priešistorinių laikų gyvenusius veik visoje buv. Gardino gubernijoje, net iki

Pripetės upės. Tose srityse (į pietus už Narvės (Narevo) net Bugo) rado pirmieji juos užpuolusieji Kijevo rusai (983), pavadinę juos savo metraščiuose jatvegi, jatvjagi, jatvjazi. Tai gi labai toli nuo Bebro upės ir Juodosios Ančios aukštupio, kur juos stengiasi įvietinti autorius J. Nalepa. (Čia autoriui pravartu būtų pažvelgti į "Kronika Polska Marcina Bielskiego" (1597), psl. 184." Boleslaw... wciagnal na Podlasze... gdzie Jacwingowie na ten czas mieszkali (1264)... Drohiczyn ig bylo glowne miasto ich... okolo Nowgoda, bo tez to ich miasto przed tym bylo...).

3. Autorius Jotvos upės vardą, iš kurio prof. K. Būga išveda jotvingo tautovardį, laiko menamu, nes tokiu vardu upės neteko rasti. Čia galėčiau nurodyti į P. Būtėno studiją: Jotva — Sūduva (žiūr.: Pietinė Lietuva, G. Valavičiaus 1559 metų Lietuvos girių aprašyme, Čikaga, 1964, psl. 66, 71). P. Būtėnas Jotvos upes (Jatfa, Jatva, Jatwies, Jethwes) nurodo vieną Lydos srity, kitą Baltvyžio medėje. Tos pat šaknies vardus turi Šešupės įtakai: Jot-ija, Jot-upis ir Nemuno įtakas — Jot-ulė. Šių upelių vardai nesako, kad čia jotvingų gyventa, jos rodo tapatumą, panašiai kaip žemaičių krašto Šešuvio upės įtakos Ančios vardas (užreg. Anta (1343), Ante (1395) XVI šimtm.: Anta, Antja, Anča, Onča), lyginant su Juodosios ir Baltosios Ančios upių vardais (Suvalkų srity) parodo kalbos bendrumą, jų tapatumą ir kilmę iš lietuvių k. — antis (K. Būga, A. Salys).

4) Žodyje Ančia kirtis gali būti pirmam skiemenyje A'nčia, taip pat ir antrajam — Ančia', tai priklauso nuo tarimo, bet žodyje antis — tik pirmam skiemenyje. Nėsu kalbininkas ir ne siimu spręsti kiek teisingai pavyko autoriui iš žodžio šaknies Ant — gauti seną rusišką Jat-, bet dėl gavimo lenkiškos formos Jat-, Jac- ir jis pats pamatė atsidūręs akligatvyje (žiūr. psl. 23). Dar labiau nesuprantamas ir nepatikimas yra upėvardžio Antia (Ančia) rišimas su latvių k. uots, uote, tai jau panašu į kalbinę akrobatiką. Jei jau būtų norėta išreikšti upės vagos formą, tai tam, atrodo, būtų pavartotas artimesnis lietuvių ar prūsų kalbos žodis.

5. Visai aišku, kad jotvingo tautovardis yra sudėtinis žodis. Pirmoje eilėje imkime jį lietuvių kalboje. J. Nalepa rašo, kad jotvingo vardas lietuvių kalboje įvestas kalbininkų, gal K. Būgos, todėl mokslo reikalui (tyrimui) jis nėra patikimas ramstis. Senieji lietuviai Jotvai (jotvingams) turėjo Dainavos vardą, bet šale jo jie rašė: "... Denowę tota, quam etiam Jatwesen vocant..." (Mindaugas). (Visa Dainuva, kurią taip pat Jotvžiais(?) vadina...).

Senuose rusų metraščiuose autorius būdingiausia forma laiko: jatvjag, šalia jo yra — jatvjagi, jatvjazi, jatvegi, jatveze, jatveze, jatveze.

Lenkų (lotynų raidėmis) senuose užrašuose: jaczwangi, jathwingi, jaczwangi, jaczwagi,

Apytikris jotvingių krašto žemėlapis

jadzwyagi, jattwingi, jadzwiagowy...

Popiežių bulose ir įvairiuose kt. dokumentuose: episcopus Jatwesonie, biskupa Jadzwingow, jaczwingi, jacwingi, jacwesi, iatwyeszin ir t. t. Kaip matosi iškraipymas to sudėtinio tautovardžio — didžiausias, bet vistiek jo pagrindu turi rasti toks žodis, kurio esmę visi tie iškraipymai mažiausiai paliestų. Imkime lietuvių kalbos žodį juodas, (trumpai) juods. Užrašykime jį pagal įvairių slavų tarimą: jod-s, jod-z, jot-s, jot-z, jott-s, joc-, joth-... Ten kur lietuviai taria o, slavai a ir atbulai, pvz.: Jonas — Jan, ponas — pan, Jokūbas — Jakob, Ona — Anna, Motiejus — Matvei ir — Kaunas — Kowno, varna — vorona etc. Pakeitę o į a gausime: jad-s, jat-s, jadt-s, jatt-s, jad-z, jad-c, jac, jacz... Taigi visiems tiems pirmosios dalies tautovardžio iškraipymams geriausiai tinka liet. k. juod-s, jod-s.

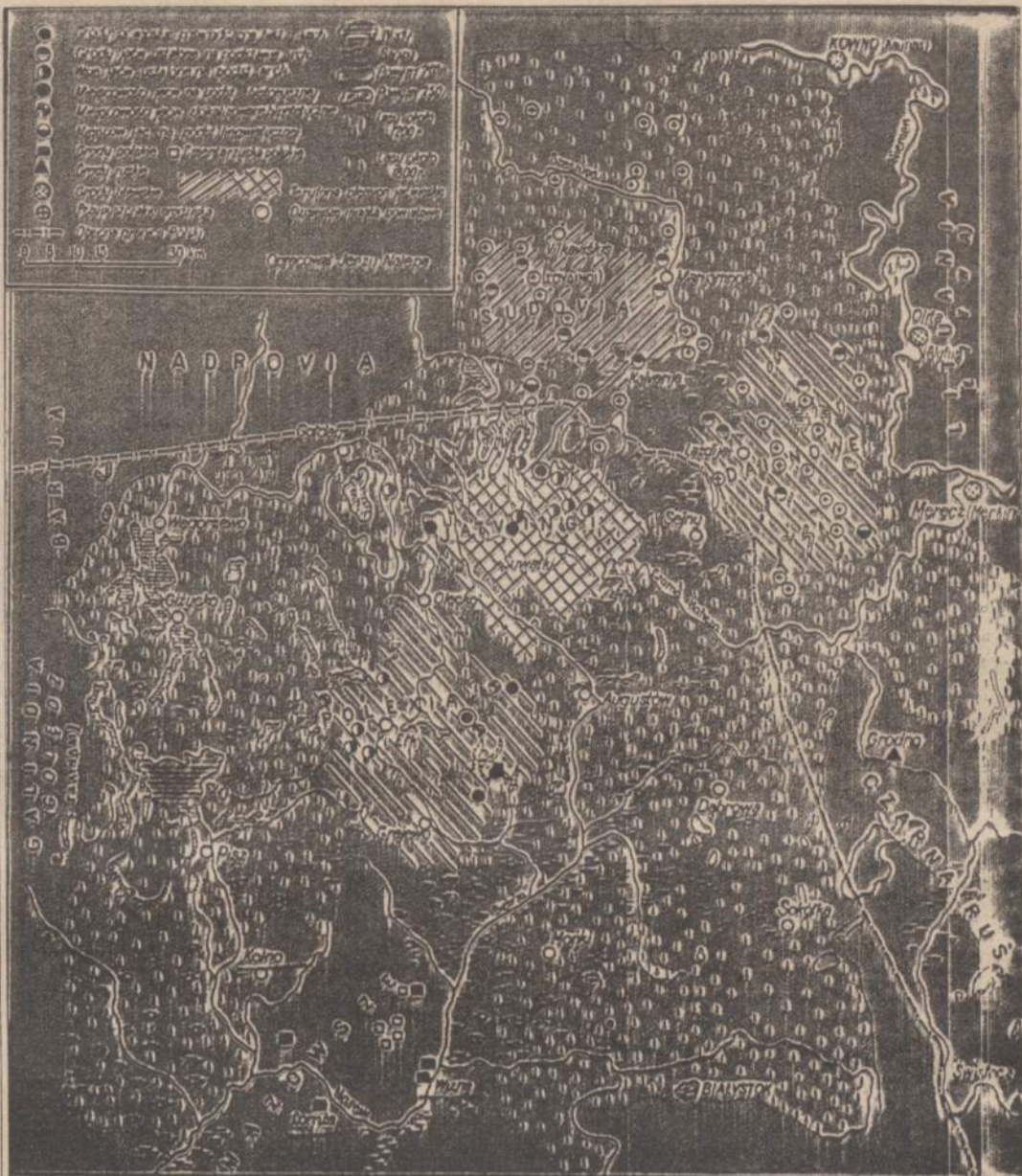
Man prisimena menkas upelis (vasarą išdžiūstantis griovis), ištekantis iš žaliosios giraitės (žaliosios valšč., Vilkaviškio aps.), įtekantis šešupėn netoli K. Naumiesčio. Jo vardas — Juodupis, bet vietos žmonių jo tarimą yra sunku atskirti tarp Jodupio, ir Jotupio. Kaimas, per kurį jis bėga, vadinasi Juodupėnai ir neaiškiai Jodupėnai (rusai rašė — Jadopjany), toliau (prie to kaimo) Juodupio dvarelis (vietos žmonių vad. Tarpučiai), rusai, matomai, iš lenkų paėmę *Juodupavas — "Jazupavas", rašė — "Jazefovo".

Daugumoje jotvingių krašto gamtovaizdis darė tamsų, juodą, vešlų, tamsių, juodų girių (juodalksnio su egle) vaizdą. Daugelis to krašto upelių tekančių iš pelkių, raistų, lieknynų buvo vadinami juodais (juodžiais, juodupiais, kirsnom, ar rausvėm). Bet čia pat buvo sritis, kur vyravo baltos, balsvos, šviesios spalvos su sausu smėlėtu dirvožemiu ir šviesiais (pušies, beržo, ąžuolo, drebulės) miškais, iš čia Baltvyžio (Białowież) vardo miškynai, Balstogė, Baltoji Ančia, Balsvė su Balsupio k. ir kt.

Atrodo, kad ir dabar vadinamo Uosupio (Uosupėlio), įtekančio šešupėn ties Marijampole, pirmykštis vardas bus Juosvė, iš čia Juosvupis; lengvesnio ištartimo dėlei ir dėl kirčio žodžio pradžioje iškrito garsas v ir virto — kietai tariamu — uosupis, (uosupio k.). Tenoli jo teka Balsvė (virtusi Balse) su Balsupių ir Rausvė su Parausių kaimais.

Man ir šiandien stovi akyse tas pirmas vaizdas, kokį aš gavau, kai (1915 m.) pirmą kartą, palikęs Marijampolės juodas, derlingas žemes, per Amalvos-Daukšų niūrias pelkes, Balbieriškio tamsius, drėgnus (juodalksnio su egle) miškus, perėjau Nemuną ir patekau kelyje į Vilnių, į šviesų, smėlėtą, balsvaimelvų spalvų gamtovaizdį.

Anas kraštas į vakarus nuo Nemuno paliko mano atmintyje, jei taip galima būtų išsireikšti, kaip "Juoduvos" — "Jotuvos" šalis, o į rytus nuo Nemuno — kaip "Baltuvos" — "Bals-

vos" šalis. Atrodo, kad į pirmuosius šio krašto gyventojų spalvų ryškus skirtingumas gamtovaizdyje turėjo dar didesnės įtakos — išreikšti jas būdingesnius vandenų, vietovių varduose ir tautovardžiuose.

Taip pat ir antroji jotvingio vardo dalis kaip matyti iš senuose metraščiuose užrašų, buvo rašoma labai iškreiptai, įvairiai. Čia mes randame: — vjag, -vjagi, -vjazi, -vegi, -veze, -veze, -weze, -wingi, -wangi, -wagi, -wiagowyje, -wesen, -wesonie, -wyežin ir kt. Visom šiom įvairiai rašomom antros dalies vardo formoms patys artimiausi lietuvių kalboje būtų: 1) vyža, turinti analogiją Baltvyžio miškyno varde, 2) vėza, vėžė, 3) vanga (įdomu ką reikštų prie Jiesios netoli Plutiškių (bžk.) Ingavangio k. vardas?), vingis. 4) Gal tai prie Jotvos upės vardo (K. Būga) pridėtiniai, plačiai liet. kalboje vartojami sufiksai — žodžiuose daiktavardžio kilmės — ing ir būdvardžio -int, išreiškiantį gausumą, perteklių, pilnumą, pavyzdžiui: vargingas, skausmingas, spalvingas, — vargais, skausmais, spalvomis pertekęs, žuvingas — gausus žuvimi, juoduvingas, juodulingas, — gausu, turtingas juodumais, juoduliais, ir romus — romintas, raminantis, pilnas ramybės, žavus — žavintas, žavintis — pilnas žavesio, širvas — širvintas, turįs daug širvumo. Bet jau čia specifinė kalbininkų sritis, kur jiems priklauso viso tai išnarpliojimas ir galutinas sprendimas. 6) Kas liečia

pridėtą žemėlapi, tai neaišku kokį amžių ar šimtmetį jis vaizduoja? Kaip jau buvo minėta, jotvingių buvo gyventa nepalyginamai platesnėje teritorijoje negu čia autoriaus nurodyta.

Užrašas "Czarna Rus" ties Gardinu yra nieku nepamatutas. Pagal 1566 metų Lietuvos valstybės administracinį, o tuo pat ir etninį, sutvarkymą Gardino sritis surmaišio pavaldalio siekė net Narą (Narew) ir priklausė "Tikrajai Lietuvai" ("Lithuania propria). Rusai carų laikais tą Černąją Rus užrašą rašydavo Valkavisko — Slanimo — Naugarduko srityse. Dabartiniai Maskvos rusai komunistai jį atgaivino ir smarkiai praplėtė.

Iš tiesų, tas užrašas iš senų Kijevo laikų rašomas "Černąja Rusa" reiškę vandens kelią einantį į šiaurę nuo Kijevo upėmis: Dniepras, Pripetė, Jaselda į Nemuną; buvo "Krasnaja Rusa" — vandens kelias, einąs į pietus nuo Kijevo — Dniestro, Bugo upėmis. Palikęs miesto vardas "Staraja Rusa" žymėjo kelią iš Dniepro — Lovate į Ilmenio ežerą. Tas vandens kelio Rusa vardas, rusų imperiaлизmui augant, pavirto į Rus. (Sk. Pietinė Lietuva. ., 81 psl.).

Užrašas "Mazowsze" prie Naros (Narew) su lenkų pilimis neaišku iš kurio šimtmečio? Pati Narew upė (liet. Nara, Narija, Narvis), su Lomža (XIV a. dokum.: Lamasila, liet.: Lomas šilas), Kolno (liet.: Kalnas) su Wizna (liet.: Vižuona, Vižainis) rodo, kad čia visur gyventa jotvingių.

"Poloxia" — sritis pagal upę (lenk.: Lek, Elk, vok.: Luke, Luko) paeina iš liet. Laukės vardo, tuo būdu tos srities gyventojai liet.: palaukėnai (lenk.: poleksiani). Tai buvo laukų, dirbamos žemės sritis, didžiųjų miškynų palaukė(s) (poloxia).

Baigiant tenka pastebėti, kad autorius savo išvadėjimams ir tezėms paremti pateikė nemažai literatūros ir kruopščiai paruoštų duomenų, savų sugestiųjų, ir objektyvumo; nežiūrint čia nurodytų ir kitų trūkumų, šį jo darbą tenka laikyti svarių, nors ir blankios šviesos, įnašu į dar vis gana miglotą jotvingių klausimą.

**"NAUJIENOS" BOLŠEVIKAMS
YRA RAKŠTIS JŲ AKYSE**

RECEPTŲ
SPECIALISTAI

**J. ir J.
PHARMACY**

**ROBERT KOVERA
ARLENE AZUKAS**

Jūsų registruoti vaistinėnai
IMPORTUOTI KVEPALAI IR
MAX FACTORS KOSMETIKA

Sveikinimai gimtadienio, vardadienio, vestuvių ir įvairių sukaktuvių proga, linkėjimai greičiau pasveikti ir padėkos ir visokioms kitoms progoms kortelės lietuvių ir anglų kalba.
Mrs. Snyders saldainiai.

**2557 West 69th Street
TEL. PR 6-4363**

5 — NAUJIENOS, CHICAGO 8, ILL.
— SATURDAY, SEPTEMBER 11, 1968

B. SYLA

CARŲ IR SOVIETINĖS RUSIJOS IMPERIJŲ Palyginimas

(Tęsinys)

Lietuvos nepriklausomybės laikais juk niekas tarnauti policijoje nedraudė, stoti į šaulių eilės net buvo raginama. Rusijos imperijos sovietinė valdžia nebuvo išpėjusi, kad taip daryti negalima, o dabar už tai baudžia.

Praslinkus keliems mėnesiams po naktinių tardymų, NKVD skyr. H. dal. viršininkas, jau dienos metu atvedus šį kalinį į kalėjimo raštinę, mandagiai pasisveikino ir labai švelniai pareiškė, kad šis kalinys buvo geras tarnautojas, nieko nenusikaudęs, todėl jo bylą peržiūrėjo liaudies komisarių taryba, leido pasiūlyti jam išvykti į užsienį; tad gal jis norėtų išvykti į sovietams draugišką Vokietiją. Kalinys supratęs klastą paaiškino, kad jis sovietų valdžiai nenusikaltęs, todėl turįs viltį greit būti paleistas ir į užsienį vykti negalvojęs. Viršininkas atsakė, jog ne: tarnavimas Lietuvos policijoje ir priklausymas šaulių partijai yra nusikaltimas. Kalinys pasakė, kad taip negali būti, nes tuo metu sovietiniai įstatymai Lietuvoje neveikė. Viršininkas pareiškė, kad sovietiniai įstatymai nuo pat pradžios veikia visame pasaulyje be jokių išimčių; žmonės juos

žino ar ne — nesvarbu, privalo žinoti.

Kalinys pagalvojęs, kad jau jam vistiek gresia mirties bausmė, tad koks gali būti skirtumas, jei dar vieną straipsnį pridės, o rezultatus bus įdomu sužinoti, pareiškė, jog pasiūlymą priima. Viršininkas pasiūlė tą pareikšti raštu. Kalinys parašė. Mandagiai kalinį atsisveikino žadėdamas, kad dabar galįs prašyti maistą pagerinti.

Naktį atvykęs tardyti jau naujas tardytojas, perskaitė jau naują kaltinimo nutarimą: prie RSFR baudž. Statuto 58 str. 11 ir 13 p. p., pridėtas dar 58-1a str. už kėsinimąsi išduoti tėvynę. Tardytojas klausė, ar tvirtina savo pareiškimą dėl išvykimo į Vokietiją. Kalinys atsakė, kad ne, nes pareiškimas parašytas II dalies viršininkui prašant. Tardytojas pradėjo grasinti: jei neprisipažinsi, tai kaulus sulaužysias. Ir prasidėjo iš eilės trijų naktų žiaurus tardymas reikalaujant prisipažinti, kad pareiškimas parašytas gera valia. Nors kalinys ir neprisipažino, tačiau byla vistiek buvo perduota Pabaltijo Kraštų Karo Tribunalui.

Arba vėl. Liaudies vyriausybė pranešė Marijampolės kalėjimo viršininkui jau a. a. Leonui Šeštokačiui, kad jis tom pačiom

pareigom perkeliamas į Ukmergę; įsakė kalėjimą perduoti naujai paskirtam viršininkui drg. Zigmantui. Kai jau buvo paruoštas perdavimo aktas, į kalėjimą atvyko NKVD Marijampolės skyr. virš-ko padėjėjas Učitelev (vėliau pasivadinęs Pisarev) ir liepė aktą pasirašyti. Aktą pasirašius, Učitelev paklausė Šeštokačį, kiek kalėjime yra politinių kalinių. Šeštokačis atsakė, rodos, 69. Učitelev pakluso jam po nosies popierį ir pasakė, kad šis bus 69-tas. Tai buvo nutarimas Šeštokačiui suminti. Šeštokačis dar bandė aiškintis, bet Učitelev liepė Zigmantui pašaukti prižiūrėtojus ir nuvesti Šeštokačį į jam skirtą kambarą. Tik prieš kelias minutes jo klausė prižiūrėtojai, dabar piauštė iš jo drabužių sagas ir vedė į kambarą. Vėliau Šeštokačiui teko iškentėti sadistinius kankinimus Maskvoje Botyrkų ir Lubiankos kalėjimuose, pasprukti iš Červenės egzekucijos.

Čia duoti tik keli pavaizdavimai pavyzdžiai, kuo caro žandarų elgesys skiriasi nuo sovietinių.

Iš Stepniak-Kravčinski knygos nesimato, kad caro žandarai kalinius būtų tardę naktį — sovietiniai su maža išimtimi tą atlieka tik naktimis. Taip pat nesimato, kad caro tardytojai būtų turėję "kūno technikų" ir kalinių kankinimui specialias kameras. Maž, caro tardymo įstaigos dar buvo "ne tokios kultūringos" ir "ne civilizuotos", o sovietai jau tą pasiekė — tapo

Jordanijos princesė Numa Paryžiaus krautuvėse apžiūrinėja kilimus, kurių nori parsivežti namo.

tikri kankinimų menininkai.

"... Kvota, skirta duoti pagalbą teisingumui, virto moralinių ir fizinių kankinimų sistema, o tardomasis kalinys — tikslas ne duoti "įtariamajam" išvengti šio naujo lanku ir ratais pakėlimo.

— Bet mes turime padaryti tam galą, mielas pone! Mes negalim leisti, kad rengiamasis tardymas tęstųsi dešimt metų. Bus skandalas. Užsieniniai laikraščiai jau pradeda triukšmauti. Imperatorių nepatenkintas. Padarykite viską, ką galite, visais atvejais stenkitės, kad jūsų kaltinamasis aktas būtų baigtas vėliausiai per du mėnesius!

Šiais žodžiais ministras kreipėsi į prokurorą prieš prasidedant revoliuciniam judėjimui.

Kiek vėliau generolas, savo gubernijos satrapas, taip išsireiškė:

— Šių prakeiktų nihilistų pasuktiniuoju pasikėsiniu dvaras tiesiog pasiuto. Mes privalome jiems parodyti, kad jie atsakys akis už akį. Reikia kalti geležį kol ji karšta!

Ir prokuroras, pripildytas savigarbos ir troškimo užsitarnauti aukštesnių viršininkų pagyrimą, "sumindžiojo" procesą. Reikia nepamiršti, kad prokuroro užsitarnavimas įvertinamas pagal jo atliktų suėmimų skaičių ir jo išaiškintus painius sąmokslus. Vienok retai kada pasiseka prokurorui surasti pakankamai įrodymų, kad paskelbus įstatyminį sprendimą tiems, kuriuos jis įtarė ir ryžosi atiduoti teismui... Žmonės, kurie anksčiau niekad nebuvo susitikę, kaltinami priklausymu tai pačiai slaptai grupei — vieno kaltė primetama kitam; žmogus kaltinamas kurstymu, kuris visaip stengėsi užkirsti tam kelią. Bet juk tas neturi jokios reikšmės, nereikia kreipti dėmesio! Taip kaltinamasis aktas sudaromas be jokio pagrindo. Svarbiausia užduotis — surinkti pakankamą žmonių skaičių, spėliojant įsivėlus viename ir tame pačia-

Egipte Abu Šimbel šventovės kalnas statulas planuoja iškelti, kad neapsemty užtvinktas Nilo vanduo. Paveikslė matome atvežtas priemones, kuriomis bus bandoma iškelti milžiniško svorio prieš tris tūkstančius metų iškalto dievų statulas.

PETUNIJOS

me velniškame samokse, ir juos kartu teisti" (118 ir 119 psl.).

"...Teismo sudėtis keičiama skonio, kaprizų ir nuožiūros tų generolų, kurie jį skiria (127 psl.). ... Teisiamies leidžiama turėti advokatą, bet tik iš karininkų — kandidatų ir narių teisminės dalies, oficialiai priklausančių prokurorui, kaip savo viršininkui" (127 psl.).

"...Politinės bylos anksčiau buvo teisingos iš senato narių, skirtų imperatoriaus ad hoc (vienam įvykiui. S. B.), sudaryto teismo, dalyvaujant luomų atstovams (120 psl.). ... Kai prasidėjo kėsinimasis ant carui atsivadusių... vyriausybės tuojau pakeitė veikusių įstatymą ir įsteigė šią nuostabią mašiną — pagarsėjusią Senato Palatą (125 psl.). ... po 1879 m. balandžio 5... Rusija buvo padalinta į šešias satripas su kariniais diktatoriais, ir visus politinius teisė išimtinai armijos karininkai... Teisingumo ministro rolę perėmė generolai ir kiti kariški pareigūnai" (126 psl.).

"...Politiniams nusikaltimams Rusijoje nėra nei teismų nei pasigailėjimo. Ir niekad nebuvo... Teismas visada buvo vykdomosios valdžios organu, jis tik skyrėsi nuo policijos, žandarų ir kitų valstybės valdybų savo forma... O dabar vyriausybė, isteriškai susinervinusi, laipsniškai mažina visus teismo atributus, kurie teikė jam teisingumo išorinę formą. Dabartiniai tribunolai — tai policijos žandarų biurokratų visame savo nuogume" (133 psl.).

"...Kokią jums turi reikšmę lengvas teismo sprendimas, jei pasibaigus bausmės laikui policija paskiria naują, daug ilgesnį? Kokia jums nauda, kad išteisins su "nesutepta reputacija", jei policija jus areštuos tik iš teismo išėjus, vėl uždarys kalėjime ir išsiųs sibiriškai tremčiai?" (134 psl.).

"...Teismai pagal savo paskirtį privalo turėti bylą su faktais... Kitais žodžiais tariant, jie negali pasmerkti žmogaus tik dėl to, kad jis nekaltas... Juos galima panaudoti tik prieš nusikaltusius, padariusius aiškias žalos žymes nukreiptas prieš

— SLA APDRAUDA GERA, geresnės nėra. SLA organizatorius kiekvienam lietuviui, ar šeimos galvai, ar viengungiui, ar jaunuoliui turi gerus gyvybės apdraudos patarimus. Pasi-kalbėjimas su SLA Organizatorium Jums asmeniškai bus naudingas. Kas nori arčiau pažinti Susivienijimą Lietuvių Amerikoje, teparašo: Lithuanian Alliance of America, 307 West 30th Street, New York, N. Y. 10001.

Chicago Parkų Distrikto Linkolno parko ir Garfieldo parko konservatorijose rugsėjo mėnesio gėlė paskelbė petuniją (Petunia). Tai yra pietinės Amerikos kilimo gėlė, turinti bent 12 atmainų, visos giminingos tabako augalui, iš ko ir jos vardas paimtas. Petun yra brazilu vardas tabakui. Petunijos, kaip ir zinių, yra labai populiaros Jungt. Valstybėse, mėgiamos dėl gausaus žydėjimo ir įvairiausių spalvų, kokias tik galima išrasti gėlių ker-gimu (Petunia hybrida). Jos mėgsta drėgmę ir saulę, bet auga ir sausai, jei tik yra gera žemė (apsčiai humuso). Petunijos sėjamos anksti, kovo mėnesį. Jų sėklos yra tiek smulkios, kad į 1 unciją telpa iki 285,000 sėkelių. Jas galima matyti visuose didesniuose Chicagos miesto parkuose, ypač Grant, Garfield ir Lincoln. Pats sužydėjimas yra rugsėjo mėnesyje.

esamą tvarką, viešai ar slaptai pasireiškusias prieš valdžią. Bet kaip pasielgti su tais, kurie nepadarė panašaus nusikaltimo, tačiau yra pagrindas spėti, kad jie anksčiau ar vėliau gali tą padaryti?... (183 ir 184 psl.). Žinoma nauja sistema vadinama "administracinė procedūra". Ji nurodo funkcijų pasidalinimą. Teismas baudžia, vyriausybė imasi įspėjimų priemonių. Teismas turi reikalą su nusikaltusiais, vyriausybė — su galvojančiais tą padaryti. Teismas ieško gyvenvietės ir kišenių, vyriausybė stebi sielą ir skaito mintis (185 psl.). Kai valdžia spėja, jog žmogus piktavališ, jį pavedamas policijos priežiūrai... Todėl Rusijoje policijos priežiūra — tik vardas administracinei tremčiai" (186 psl.).

"...Nuo 1879 m. balandžio administracinė tremtis tapo pilnai įstatymine. O kai šeši satripai buvo panaikinti ir krašte įvesta "saugumo padėtis" (reiškia — apgula), general-gubernatoriaus ypatingi įgaliojimai suteikti visiems gubernatoriams" (189 psl.).

O dabar sovietinėje imperijoje ar ne tas pats? Anksčiau NKVD, NKGB, šiuo metu KGB (valst. saug. komisija) tardomuosius savo žinioje laiko kiek jiems patinka. Caro teismai bylas

sprendė dalyvaujant kaltinamajam, liudininkams ir gynėjams, o sovietiniuose teismuose — dažniausiai sprendžiamos už akių; vėliau kalėjimo administracija paskelbia kaliniui sprendimą ir tuoj jį vykdo. Kariniai tribunolai su maža išimtimi baudžia tik mirties bausmėmis; ypatingas NKVD arba NKGB, dabar KGB ypatingas posėdis (osqbnoje soveščanije) — pri-verčiamies darbams į specialias stovyklas; ištrėmimams nutarimus rašo ir juos vykdo vietos valstybės saugumo skyriai. Tiesa, nuteistiems mirtį pasiūlo-ma paduoti malonės prašymą Aukščiausiai Tarybai, kuri kartais bausmę pakeisdavo. O gal ir dabar pakeičia?

Autorius kalbėdamas apie tremtinio susisiekimo sąlygas ir gyvenimą, pasakė: "...Pirmian-sia reikia atkreipti dėmesį į susisiekimą su centrine vyriausy-be. Jei tremtinys, gyvenęs Ko-lymske, sugalvos paduoti prašy-mą grafui Loris-Melikovui, kad paleistų iš tremties, tai jo prašy-mas paštu į Petrogradą eis me-tus. Kiti metai reikalingi grįžti iš Petrogrado į Kolymšką (232 psl.). ... Jei tremtinys neturi nei palikimo nei igyto turto ir iki tremties gyveno protiniu darbu, kurio Jakutijoje nėra pareikala-vimo, tai keturių metų būvyje... jis gali keturius kartus iš bado numirti. Ištremtiems bajorams valdžia duoda mėnesiui šešis rublius" (233 psl.).

Prieš caro valdžią išstodavo inteligentai ir pusinteligentai. Jei jie ir neturėjo bajorystės, pagal mokslą buvo priskirti prie bajorų. Tremtiniai Sibire gyve-no laisvai ir dar iš valdžios gau-davo mėnesiui 6 rublius. Ką gi sovietai tremtiniais duoda? Žemėje pragarą (žiūr. H. Taut-vašienė, Tautų Kapinynas Sibi-ro Tremtyje).

Tenka išgirsti pareiškimus, kad sovietai gudrūs. Kad jie melagiai, sukčiai, apgavikai, aki-plėšos ir sadistai, tai tiesa, bet kad būtų gudrūs — sunku pati-kėti. Ar šios knygos "Rusija ca-rų valdžioje" išleidimą galima pavadinti gudrybe? Juk joje ap-rašyti faktai rodo, kad caro val-džia tik politiniams nusikaltė-liams arba įtartiems prieš val-džią veikloje buvo žiauri — ne-lietė jų šeimų ir giminių, o so-vietai ir juos kankina.

Gal rusų dauguma tokio didėlio režimų pakeitimo taip skau-džiai ir neįtū, kaip jų paverg-tos Lietuva, Latvija, Estija, ku-rios buvo atgavusios laisvę ir nepriklausomybę. Daug kas guodžia, kad prašvis joms ryto-jus, tačiau perspektyvoje tamsu, pragiedrulių nesimato.

(Pabaiga)

◆ Laukti žmogus išmoksta dažniausiai tuomet, kai jau nebeturi ko laukti.

NOW OPEN!
THE BEAUTIFUL APARTMENT LOUNGE
Starring "CARMEL ABBOTT"
"THE TORCHIES TORCH IN TOWN"
Entertainment every Wed. — Thurs. — Fri & Sat.
Starting at 9:30 P. M.
3820 W. 63RD STREET. PHONE 767-9752

McDOUBLE
CHEESEBURGER
NEW-'N-BIG
ONLY 38 CENTS

Yes, it's double in size — double in goodness, too. Another McDonald's exclusive in good eating — a double portion of McDonald's 100% Pure Beef Hamburger topped with that delightful golden Cheddar flavor. All yours for only 38 cents — that's right only 38 cents. Try this tempting McDouble Cheeseburger. We're sure you'll agree "it's the best Cheeseburger in all the land".

LOOK FOR THE GOLDEN ARCHES

McDONALD'S

5733 SO. KEDZIE

2100 W. 79th ST.

Both locations open seven days a week 11 A.M. till midnight

PASIMATYKIT SU STANLEY LITVINU

APIE SAVO NAMO
INSULACIJOS PROBLEMAS

Mes turime išdirbtą reputaciją pilno pasirinkimo A-1 rūšies
stako lentų ir namams materialų

CARR-MOODY LUMBER COMPANY

3039 SO. HALSTED STREET — Tel.: VICTORY 2-127

STANLEY LITVINAS, Mrg. — LIETUVIAI SALESMONAI

Dabar yra lai-kas tinkamai irengti savo namą vasarai ir žiemai.

MENO ŽINIOS

Redaguoja MIKAS ŠILEIKIS

Darwinas apie meną

Garsusis evoliucijos mokslo vyras Darwinas apie meną ir literatūrą savo amžiaus pabaigoje autobiografijoje taip išsireiškė: "Apleidus estetinį elementą, atsiliepia į intelektualinį žmogaus gyvenimą. Iki 30 metų amžiaus arba daugiau man teikė didelio malonumo visokios rūšies poezija. Mokykloje aš godžiai domėjausi Šekspyru, ypač jo istoriniais scenos veikalais. Meno paveikslai ankščiau man teikė didelio malonumo ir pasitenkinimo; muzika dar daugiau. Dabar, per daugelį metų, negaliu nė eilutės poezijos perskaityti. Paskutiniu laiku mėginau Šekspyrą skaityti, bet pasidarė netoleruojamai nuobodūs, beveik suerzino mane. Taip pat netekau skonio paveikslams ir muzikai. Jeigu aš turėčiau iš naujo gyventi, aš padaryčiau sau taisyklę: skaityti poeziją ir klausytis muzikos, mažiausia kartą savaitėje, gal būt atropuojančių smegenų nors dalis atgytų, ir gyventų juos tiksliai naudojant. Netekimas šitų estetiškų pojūčių bei menų skonio, reiškia netekimą laimės. Galimas dalykas, kad neturint šitų žmogiškų vertybių, gali pažeisti ir žmogaus intelektą, juo labiau moralinį charakterį, — emocijnę prigimtį užslopinti".

Sena patarlė sako: žmogus ne vien duoną yra sotus.

Senovės gimnastika

Senovėje žaidimai turėjo fizinės mankštos reikšmę. Graikai iš persų perėmė atletikos idėją. Gimnastikos istorija rodo, kad primityvi gimnastika buvo labai žiauri ir privaloma kančia jaunuoliams. Ypatinai gimnastika buvo privaloma Cyrus valdymo laikais Persijoje. Persija buvo pirmoji valstybė, kurios valdžia priversdavo jaunuolius lankyti gimnastikos ir fizinio auklėjimo kursus. Jaunimas buvo paruošiamas kariškai tarnybai.

Graikai iš persų paėmė gimnastikos metodus. Spartiečiai pirmieji jaunas mergaites vertė pratintis gimnastikos ir sporto pasiruošimui. Deformuotus berniukus per sunkius gimnastikos metodus sugebėdavo padaryti naudingais kariais.

Jau vėliau iš gimnastikos atsirado ir kai kurios sporto rūšys — bėgimas, šokimas, šuolis, ieties metimas ir t. t. Yra sakoma, kad Platonas savo "Respublikai" įkvėpimą gavęs iš graikų gimnastikos bei sporto žaidimų. Bet gimnastika pas graikus, vėliau pas romėnus, įgijo platesnę dvasinę reikšmę ir fizinio tobulėjimo harmoniją.

Skulptoriai kūrė meną pagal atletiškus modelius. Atėnuose buvo tobulo kūno kultas, jėgos garbinimas. Graikų sporto žaidimai Olimpijoje yra kūno ir jėgos reveliacija, nuo ko ir sporto žaidimai gavo "olimpinių žaidimų" vardą, t. y. plataus masto sporto šventė.

Tiktai pirmaisiais krikščionybės amžiais fizinis lavinimas buvo užmirštas dėl savotiškų tikybinių prietarų. Buvo tikima, kad žmogaus kūnas yra "sielos kalėjimas", pro kurio nuodėmių virbus siela, norėdama išeiti laisvėn, apsibraižo. Žmogus esąs piligrimas kelionėje į dangiškus namus, bet jo vėlė kūnas slėgia žemyn. Iš to kilo asketizmas, nežemiškumo idėja, jog neverta kreipti dėmesio į kūno tobulumą, grožį ir jėgą, iš viso — nekreipti dėmesio, kas žemėje gražu.

Muzikos menas

Muzika yra garsų ir tonų menas. Tonas atsiliepia triukšmo kontrastui ir abu yra garsai. Be to, tonas yra periodinis garsas arba triukšmas prieš neperiodinį oro virpėjimą. Laikas yra muzikos sąlyga, ir kiekviena trečiojo matavimo sąvoka, kuri egzistuoja erdvėje. Šis faktas sąlygoja būdingą garso charakterį, suvokiamą tiksliai protu ir emocijomis muzikoje, kaip aukščiausią muzikos meno idealą. Muzikos turinys yra žmogaus giliausia emocijnė prigimtis. Žmogaus emocijose egzistuoją daiktai, faktai arba patyrimai randa atgarsį muzikoje. Iš nebylių, neaprepiamų dalykų pereina iš sielos į kitą sielą žmogaus sąmoningumas, kuris nukelia mus iš sunkaus, realaus pasaulio į nežinomą, nematomą, tobulą idealų pasaulį, kur viskas yra taip, kaip mes norime. Tai jausmo, ekstazės, neaiškios vizijos. Muzika negali istorijos atpasakoti, nes ji išreiškia tik emocijas. Pvz., Chopeno "Laidotuvių maršas" reiškia skirtingus dalykus, skirtingiems klausytojams, bet visiems sukelia emocijas.

Muzika negali paveiklo nupiešti. Bet tas pats muzikos kūrinys — jo tonų asociacija — sugestuoja tapybą skirtingiems jausmams, nebūtinai tą, ką kompozitorius turėjo išreikšti. Atsitiktinos pagavos įkvėptas Wagneris galėjo imituoti "natūralius garsus" savo muzikoje, bet jo didžioji sielos paslaptis — liūdesys — liūdinti siela, kuri ilgisi nuoširdžios draugystės, tai ir yra jo gyvenimo istorija kūryboje. Taigi, muzika šaukiasi estetinės sąvokos, bet ne idėjų ir dėlto muzika yra subjektyviausia iš visų menų. Pastangos muziką pritaikyti žodžiams, kaip saktum pavaizduoti jausmą, yra dirbtinas dalykas, bet ne tikros

PARVATI, ŠIVOS ŽMONA

Iš Indijos meno parodos Meno Institute

Indijos skulptūrų paroda

Chicago Meno Institute iki spalio 10 d. bus rodomos Indijos bronzinės skulptūros, apimant 800 metų periodą. Indijos menas yra tipiškas aziatiškas, primenąs bendrą Rytų tautų meno giminingumą, kilusį iš tikybinių pradų — Budos ir kitų dievaičių garbinimo.

Ypatingo dėmesio atkreipia Šiva, jo meilužė Uma ir žmona Parvati. Šiva pavaizduojamas įvairiose pareigose, kaip dievaitis, valdovas ir visų menų meiš-

muzikos metodus. Muzika gali neturėti jokių idėjų ir gali būti muzika. Panašiai yra ir dailės srityje, kai kūrėjas operuoja emocijomis, estetinė pagava, toks kūrinys gali nieko neišreikšti daiktiškai, kas paprastai ir yra abstraktinėje dailėje šandien populiaru.

Lietuvių liaudies dainos taip pat išreiškia emocijas, ne idėjas, tiksliai laikui senstant, tos emocijos pasidaro lyg tradicinis elementas. Emocijos išreiškiamos ir kitur, pvz., tapyboje, poezijoje, literatūroje. m 3.

tras. Jis turi keturias rankas. Kai šoka stovėdamas ant miniatiūrinio žmogiuko atsistojęs lankė, vienoje rankoje laiko smėlio laikrodį, antroje — liepsną. Šiva su savo šeima: žmona Parvati ir sūnelis. Vaikas Krišna taip pat šokių karalius (13 šimt.). Šiva muzikos karalius. Ganeša dramblys su žmogaus galva. Višnu taip pat turi keturias rankas. Šivos sūnus riebus, kaip kleckas.

Parvati labai graži, gražiai pasipuošusi, su karūna ant galvos, nuogas liemuo, prisidengus odiniais, išdekoruotois šarvais bei apsimausčiusi žiedais. Gražiai ji pasirodo Vijayanagara periode (1336—1546). Chola periodas tarp 11—12 šimt. ir vėlesnieji amžiai nedaug skiriasi savo turiniu, tiksliai elegantiška, paprasta, galima sakyti, net moderniška forma. Visos skulptūros tamsios. Šiva labai gražus elegantiškas vyras, jo šokiai gracingi.

Paroda nelabai didelė, bet įdomi, ypač tam, kas domisi Rytų menu.

Kai medžiaga mene pradeda įgyti idėją harmoninga forma, tiksliai tada atsiranda ir grožis. (Senas graikų teigimas).